

Nasledování Krista

Křesťanská cesta osobního vývoje

MILAN HORÁK

Tři složky náboženství

Hovoří-li dnes lidé o náboženství, mají většinou na mysli určité náboženské učení, tedy soubor představ o Bohu, o světě, o člověku. Jednotlivá náboženství bývají posuzována a porovnávána podle toho, jaké věroučné články obsahují nebo hlásají, tedy co si jejich vyznavač myslí a jak si co představuje. Označí-li se někdo například za křesťana, buddhistu nebo muslima, jeho okolí toto označení zpravidla chápe jako příznání k určitému světónázoru, k určitým typickým odpovědím na otázky lidského života i běhu světa.

Věřoučné představy a názory zajisté k náboženství patří. Tvoří jeho *metafyziku*, tedy nauku o tom, co je za fyzickým světem, potažmo osvětlující a odůvodňující běh tohoto světa. Me-

tafyzika je však pouze jednou ze složek náboženství. Pro pozorovatele zvenčí je sice nejnázornější a zajímavá, pro samotného věřícího však podružná, protože nezasahuje přímo do jeho života.

Daleko výrazněji pocituje věřící požadavky, které náboženství klade na jeho chování, na jeho praktické postoje a z nich plynoucí skutky. To je druhá složka náboženství, jeho *morálka*, v metafyzice založená a tvořící s ní přirozený celek. Avšak ani tyto dvě složky ještě nestačí k tomu, abychom mohli mluvit o náboženství; přirozené spojení obou můžeme nalézt i v ateistických životních filosofiích.

Mají-li metafyzika s morálkou vytvořit náboženství, musí se k nim připojit reálný prožitek vyznavače. Te

prve ten dělá náboženství opravdu náboženstvím, teprve ten je odlišuje ode všech nenáboženských ideových nebo mravoučných soustav. Můžeme hovořit o Bohu či o jakékoli jiné vyšší skutečnosti a přitom zůstat na pozicích ateismu; teprve v okamžiku, kdy vlastním srdcem prožíváme Boží přítomnost nebo pocítujeme posvátno plynoucí zpoza hranic světa, ocitáme se opravdu na náboženské půdě.

Ke dvěma dosud jmenovaným složkám náboženství tedy nezbytně patří složka třetí, *mystika*. Toto slovo v náboženském kontextu neznamená nic tajemného či záhadného; ve shodě se svým původem v řeckém slovese „my- ein“, „zavírat ústa“, označuje prostě „věci, o kterých se nemluví“. Důvodem k tomu však není nějaké utajování, ale skutečnost, že o náboženských zážitcích se dá mluvit jen špatně — snažíme-li se je sdělit někomu, kdo je sám nemá, pak nemůžeme doufat, že budeme pochopeni; chceme-li o nich naopak vyprávět člověku, který je zná z vlastní zkušenosti, pak není mluvení zapotřebí.

Přes tuto zásadní neshodu se nevyhneme tomu, abychom o mystice hovořili. Je pro náboženství prvkem tak zásadním, že popis jakékoli náboženské cesty by se bez ní stal zcela nesmyslným. Protože však nemůžeme vyjádřit nevyjádřitelné, nezbývá nám

než se uchýlit k obrazům a náznakům, které se podobají ukazatelům na rozcestích — kdo již po dotyčné stezce kráčet, pro toho jsou jména na dřevěné tabulce naplněna reálným obsahem; kdo se ještě oním směrem nevypravil, musí se spokojit s pouhými jmény, dokud se tam sám nevydá.

Osobní cesta

Osobní duchovní prožitek je základem každého náboženství, má ovšem v různých náboženských proudech a školách rozdílný charakter. V nejstarších dobách znali lidé jen prožitek založený na aktuální vůli božstva — bohové k nim sestupovali, zjevovali se jim, obdarovávali je, vždy ovšem na místech a v časech určených božským světem podle jeho vlastních zákonů a rozhodnutí. Člověk žil podle zákonů daných posvátnou tradicí a vykonával předepsané rituály, a bohové ho navštěvovali skrytě v dějích přírody a zjevně v náboženských slavnostech.

Tato nejstarší podoba mystického prožitku dává dostatečný obsah metafyzickým představám a zdůvodnění mravním postojům, avšak je svým způsobem statická. Od okamžiku, kdy člověk dospěje a stane se plnoprávným členem svého společenství, má sice přístup k náboženským zážit

kům, ovšem ty se stále opakují, ve stále stejné podobě se obnovují v lidské duši, ožívají tak metafyziku a odůvodňují morálku. Nábožensky dospělý člověk tak setrvává na téže duchovní pozici po celý svůj život, bez dalšího osobního vývoje.

Prožívání tohoto druhu zprvu dostačovalo všem. Postupem duševního vývoje člověčenstva se však začali objevovat lidé, které rovnoměrný náboženský život neuspokojoval; byli schopni se dále proměňovat a zdokonalovat i po dosažení dospělosti, a proto místo setrvávání hledali cestu. Během šestého a pátého století před Kristem se zvětšil počet takto hledajících natolik, že umožnil vznik samostatných nových náboženství, jejichž ústředním pojmem byla právě cesta. Zatímco dříve mohl člověk jen očekávat obrazné zjevení božstva v pozemském světě, nyní se mu otevřela možnost, aby se sám vydal na cestu směrem, z něhož zjevení přichází.

Tyto náboženské cesty ve své původní podobě však vyžadovaly, aby ten, kdo se po nich vydá, opustil své místo ve světě. Cíl, k němuž člověk míří, leží mimo světa je od něj natolik odlišný, že se mu nemůže ani přiblížit někdo, kdo je poután souvislostmi světa. Podstata je ve světě nedosažitelná a může se v něm vyjadřovat právě jen oním obrazným zjevením, které

hledajícího neuspokojilo. Cesta k ní je proto cestou mnichů a poustevníků, kteří se vzdali světa; ostatní se musí spokojit s neměnnými prožitky obrazného náboženství svých předků.

Po určitou dobu tak byla osobní duchovní cesta možná jen jako alternativa ke světu. Pak ovšem vstoupil do světa sám nevyjádřitelný Bůh. Jako pravý člověk na zemi žil a zemřel, ale vstal opět z mrtvých, tedy dokázal cestu obhájit i navzdory té největší překážce, kterou před nás hmotný svět klade. Cesta, která dosud vedla jen mimo svět, se tímto Božím činem otevřela i ve světě. Zatímco dříve po ní mohli jít jen ti, kdo svět opustili, nyní je přístupná každému, kdo se ve své duši spojuje s Kristem. Jeho jedinečná cesta zevním světem se stala vzorem mystické cesty lidského nitra, cesty specificky křesťanské — následování Krista.

Následování Krista

Výzva k následování patří ke stěžejním obsahům Evangelia. Už od počátků křesťanství je chápána především vnitřně, tedy spíše jako výzva k proměně vlastního života ve smyslu cesty, kterou krácel Ježíš Kristus, než jako zevní popis konkrétních životních kroků. Nemíváme tolik příležitosti

tostí následovat Krista i do fyzického utrpení a smrti, a pokud se nám přeče nějaká naskytne, má toto zevní následování smysl jen tehdy, doprovázíme- li je stejným úsilím vnitřním. Vydá-li se však na Kristovu cestu naše duše, nesejde už na tom, zda bude i naše tělo procházet stejnými zkouškami, jako procházel on.

Následovat Krista svou duší může každý z nás. Co to však znamená? Jak nás v naší duši oslovuje Kristus? Jak poznáme, kterou cestou se v našem nitru ubírá? Odpověď na tyto otázky můžeme hledat ve chvílích, kdy sami pocítujeme rozpor mezi cestou, po které bychom jít chtěli, a cestou, po které bychom jít měli. Určitě známe takové situace — obhajujeme například svůj názor, byť už víme, že přeče- jen nemáme pravdu, nebo se třeba zdráháme udělat něco, co si uvědomujeme jako správné, ale co je pro nás nepohodlné nebo nevýhodné. Právě tímto vědomím pravdy nebo správného činu v nás promlouvá Kristus a vyzývá nás, abychom jej následovali.

Co takové následování obnáší, dozvídáme se na různých místech v evangeliích. Tři základní rysy rozhodnutí pro vnitřní cestu za Kristem najdeme nejuceleněji vyjádřeny u Lukáše (9,57-62):

Když kráčeli po cestě, kdosi mu řekl: „Budu tě následovat, kamkoli

půjdeš. “ Ježíš mu pravil: „Lišky mají doupat a nebeští ptáci hnízda, ale syn člověka nemá, kde by hlavu složil. “

Jinému pak pravil: „Následuj mne!“ Ten mu ale řekl: „Dovol mi nejprve, abych šel pohřbít svého otce. “ I odpověděl mu: „Nech mrtvé, ať pohřbívají své mrtvé. Ty však jdi zvěstovat království Boží. “

I řekl mu další: „Budu tě následovat, Pane. Nejprve mi však dovol, abych se rozloučil s těmi, které mám doma. “ Ježíš mu pravil: „Nikdo, kdo pokládá ruku na pluh a ohlíží se zpět, není způsobilý pro království Boží. “

Kdo v okamžiku rozhodování dá přednost cestě, již pocítuje jako správnou, před cestou, na kterou se mu chce, náhle „nemá, kde by hlavu složil“. Jakmile si zvolil pravdu, už jí nemůže přizpůsobovat své pohodlnosti, ani jí uhýbat sofistickovanými výmluvami. Nemá už útulné doupe, v němž by se uvelebil, ani bezpečné hnízdo ve větvích, do něhož by uprchl, a musí se celou svou bytostí postavit za onen správný krok, který poznal a pro který se rozhodl. Začne- li mít dojem, že konečně dosáhl jistoty a pohodlí, je to zpravidla známka toho, že sešel s cesty.

Opravdové rozhodnutí k následování je navíc bezodkladné. Pokud jsme poznali, že určité jednání je správné, nemůžeme už je podmiňovat

jinými okolnostmi. Chceme-li před cestou „nejdřív pohřbit otce“, pak své poznání o správnosti cesty nebereme vážně. Když si například uvědomíme, že se v určitých situacích nechováme ke svým bližním tak, jak bychom měli, nemůžeme snahu o zlepšení svého chování odkládat, než vyřídíme jiné věci. Pokud nacházíme důvody k tomu, abychom se zatím nechovali podle svého přesvědčení, pak se jen vymlouváme.

Konečně, k rozhodnutí patří odhodlání vydat se na cestu plně, celou svou duší. Kdo se chce ještě loučit „s těmi, které má doma“, ten hledá možnost aspoň částečného úniku ze svého rozhodnutí. Prohlašuje cestu za svou, tedy „pokládá ruku na pluh“, ale zároveň se „ohlíží zpět“, tedy jistí se, kam by z ní případně alespoň tu a tam mohl uhnout. Člověk chce například skoncovat s určitým zlovykem, ovšem vždy znovu si ho dovolí „ještě jednou a naposledy“, případně za určitých podmínek, aby si „postupně odvykal“.

Žádný z těchto rysů následování Krista se nedá vymezit exaktní zevní podmínkou. Zda jsme se místo dalších kroků uvelebili na místě, kde se cítíme bezpečně, zda další kroky s výmluvou odkládáme nebo zda se je snažíme ošidit vedlejšími podmínkami, to se nedá rozpoznat zvenčí. Můžeme to

s jistotou říci jen my sami, na základě vhledu do vlastní duše; jedinou oporou, v níž přitom můžeme zprvu doufat, je nám vědomí cesty toho, za níž se vydáváme.

Sedm zastavení

Snadné je mýlit se, a dvojnásob snadné je to při pohledu do vlastního nitra a na vlastní životní cestu. Zatímco při zkoumání světa kolem sebe se můžeme opřít i o sdělení druhých lidí, při zpytování sebe sama posuzujeme něco, co nikdo jiný bezprostředně nevidí. Pomoci v orientaci nám může jediné znalost zákonitostí, které pro vnitřní vývoj člověka platí. Cestu následování Krista popsali mystikové minulých staletí jako sedm kroků, které se dají přirovnat k sedmi událostem, jimiž Kristus prošel od začátku svého utrpení až po své vítězství. Z vědomí této posloupnosti můžeme čerpat orientaci na své cestě i pochopení mnohých překážek, s nimiž se cestou setkáme.

První krok, bezprostředně spojený se vstupem na cestu následování, nazvali mistři této cesty podle *umývání nohou*, které bezprostředně předcházelo Kristovu utrpení. Před započítím Poslední večeře překvapil Ježíš své učedníky tím, že se před nimi sklonil

a začal jim umývat nohy zaprášené putováním, tedy zhostil se úkolu, který byl svěhován otrokům. Stejným způsobem se obrací ke svému okolí ten, kdo se vydává následovat Krista. S pokorou a vděčností se sklání před těmi, kdo mu byli oporou, kdo mu přímo či nepřímo pomáhali v jeho hledání a bez nichž by nebyl tam, kde je. Uvědomuje si svůj dluh vůči rodičům, manželovi, dětem, přátelům, učitelům, jimž nemůže nikdy plně splatit všechno, co pro něj záměrně či mimoděk udělali. Proto se k nim alespoň obrací s tímto postojem; zůstává jim dále zavázán, ale osvobozuje je ze závazků vůči sobě, vzdává se nároků vůči nim, a tím se teprve stává opravdu schopným vydat se na cestu, kterou má před sebou.

S prvním pohybem po cestě se ovšem dostaví první protivenství. Kdo vnitřně setrvává stále na stejném místě, ten se podobá člověku sedícímu uprostřed trní — ani sebeostřejší trny mu nevadí, protože jen nehybně čekají na ty, kdo se hýbou. Jakmile však udělá první krok, jakmile se začne prodírat z trnitého houští na svobodu, začnou jej trny drásat. Tento stav se tradičně srovnává s Kristovým *bičováním*. Podobně jako on nevyhledával samoučelně utrpení, nýbrž jeho trýzeň před smrtí na Golgotě byla reakcí světa na jeho cestu, tak se následovník

Krista nesnaží cíleně trpět, nýbrž sklízí od světa rány jako nutný důsledek svého vnitřního vývoje. Už samotnou skutečností, že jsme na cestě, začínou se jednak bolestivě projevat naše nedostatky, o kterých jsme dříve neměli ani tušení, jednak naše okolí se vlivem našich proměn ze setrvačnosti postaví proti nim, způsobujíc nám tím trýzeň.

První útrapy na cestě jsou tedy nutným důsledkem našeho pohybu. Jsou vyjádřením překážek, které nám v pohybu brání, tedy projevem nesouladu mezi pozemským světem a duchovními cíli, které nás na naší cestě vedou. Jakmile si ovšem uvědomíme tento nesoulad, proměňuje se náš postoj k ranám, které nám svět ušetřuje. Protože nechceme zradit svou cestu, přijímáme bolest způsobenou světem vědomě za součást svého života. Tento vnitřní krok odpovídá *nesení kříže* v pašijovém příběhu Ježíše Krista. Cesta utrpení se pro pohled zvenčí mění přímo v cestu na smrt, avšak vnitřně právě tato změna dodává naší bolesti smysl a cíl. Poznali jsme například, jak se správně zachovat za určitých okolností, a skutečně jsme se tak zachovali, byt by pro nás byl výhodný opak. Jako bolest bičování jsme nejprve sklidili posměch svého okolí, ovšem to nás přivedlo k pochopení, že takové reakce k naší cestě patří. Za

tímco dosud jsme se prosté snažili jednat správně, nyní usilujeme o správné jednání vědomě i navzdory všem ústrkům.

Nesení kříže se v křesťanské kultuře stalo příslovečným obrazem těžkého údělu, ba strastiplného života vůbec, a získalo tím poněkud statický nádech. Oproti tomu v kontextu následování je nesení kříže mohutným pohybem, který vede k jasnému cíli, k *ukřížování*. Bolest, kterou jsme vědomě vzali na sebe, plyne z nesouladu mezi naší cestou a světem. Z naší strany není tento nesoulad řešitelný, protože své cesty se nehodláme vzdát; o jeho odstranění se proto snaží svět, a to tím, že nám odnímá vše své, oč jsme se dosud mohli opírat. Tak najednou selhává naše pozemská moudrost a zkušenost, tělesná síla i zdraví, zevní jistoty všeho druhu, které jsme ještě donedávna měli. Může se nám zdát, že se celý svět spikl proti nám; není to však žádné spiknutí, je to jen ztráta opor závislých na světě, do něhož my už nepatříme. Přišli jsme o všechno, co nám bylo dáno zvenčí, a do budoucna se můžeme spoléhat už jen na to, co jsme si sami zevnitř vybojovali. Z pozemského hlediska propadáme zkáze; jen to nadpozemské v nás může jít dál.

Umývání nohou, bičování, nesení kříže i samotné ukřížování se v životě

Ježíše Krista odehrály během necelého dne. Celý dvojnásobek tohoto času pak trval následující krok jeho příběhu, jeho vlastní boj se smrtí, jeho *sestup do pekel*. Pozemské tělo, které nenávratně zemřelo na kříži, musel vybudovat znovu, zevnitř, silou svého ducha. Před podobným úkolem stojí člověk, který došel na cestě následování až k tomuto bodu; přišel o všechno, nač se mohl dříve spolehnout, a novou oporu si musí vybudovat ve vlastním nitru. Ještě ji ovšem nemá, a při snaze ji získat naráží na svou slabost. Ví, co má dělat, ale dosud to nedokáže. Zná již přesně své nedostatky, ale nemá ještě sílu nad nimi vítězit. Musí bojovat o to, aby smrt, která ho připravila o zevní jistotu, nyní nepohltila i jeho nitro, jeho zápas však sestává jen z proher, z bezmocného přihlížení vlastní neschopnosti, ze zoufalého nevládní sebe sama. A tento stav trvá dlouho, zpravidla o poznání déle než celá předchozí cesta.

Boj člověka, který prochází peklem, je nekonečný, ale postupem času se přece jen mění. V potyčkách s vlastní slabostí sice stále podléhá, avšak dokáže jí odolávat čím dál tím déle a lépe. Nakonec pak jednou přijde první vítězství, první opravdová jistota, založená pouze ve vlastním nitru bez jakékoli opory v zevním světě. Nastává *zmrtvýchvstání*. Boj se

smrti je rozhodnut. Je sice dosud silná a bude trvat ještě dlouho, než bude vskutku vymýčena, ale její porážka už je nevyhnutelná. Vítězství je zatím křehké; jako zmrtvýchvstalý Kristus při svém prvním zjevení nabádá Marii Magdalénu, aby se ho nedotýkala, protože ještě nevystoupil k Otci, tak nemůže Kristův následovník hned zakládat celé své bytí na oné vybojované jistotě, dokud ji nedoplní jistotami dalšími. Již nikdy však ve svém zápase nemusí pozbývat naděje, protože zažil vítězství a ví, že je možné.

Zmrtvýchvstáním ovšem pozemská cesta Ježíše Krista nekončí. Ještě čtyřicet dní trvá jeho postupný vzestup k Otci, teprve po čtyřiceti dnech nastává jeho *nanebevstoupení*. Vůči třem dnům, během nichž prošel utrpením, zemřel a zvítězil nad smrtí, stojí tato mnohonásobně delší doba, v níž své vítězství musel potvrdit a učinit úplným a dokonalým, aby se mohl opět spojit se všudypřítomným Božím bytím. Podobně musí ten, kdo na cestě následování přemohl smrt, postupně prosadit své panství ve všech koutech svého nitra. Každou slabost či nedostatek, který v sobě našel, musí nyní též přemoci a napravit, aby se krůček za krůčkem celý jeho pozemský život mohl stát projevem Božího působení. To je ovšem práce na dlouhá léta. Je to vzdálený

cíl, k němuž můžeme směřovat celý život, ba jehož před smrtí dosáhnou jen málokterí. Jako ideál nás však právě díky tomu vede stále dál a pomáhá, abychom na své cestě nikdy nezůstali stát.

Řečiště duše

Seven kroků na cestě následování Krista na sebe přirozeně navazuje. Každý další krok je podmíněn krokem předchozím, vyplývá z něj a dává mu smysl. Naše duše však není jednoduchá masa, která by se po cestě dokázala pohybovat vždy stejnoměrně a plynule. Máme v sobě oblasti, které se vyvíjejí rychle, i zákoutí, v nichž je vývoj i při největším úsilí jen sotva patrný. Někdo se velmi rychle naučí ovládat svůj hněv, ale přes dlouholeté cvičení stále nedokáže udržet na uzdě svůj jazyk; jiný se beze zvláštní námahy výborně vcítuje do problémů jiných lidí, ale navzdory všem snahám a předsevzetím se téměř neustále hádá se svou rodinou; další během několika let úspěšně překonal své sklony k lenosti, ale neumí se postavit svému přejídání.

Ovšem i kdyby se nám dařilo zachovávat při práci na své duši dokonalou rovnováhu všech jejích stránek a složek, nebyla by to záruka rovnoměrného vývoje. Každá nová skutečnost, která se v našem životě objeví,

jej totiž narušuje. Byť v jiných oblastech jsme zatím udělali třeba jen pár krůčků, problémy plynoucí z nové situace jsme dosud neřešili vůbec; musíme se s nimi teprve seznámit, uvědomit si jejich rozsah a dosah, začít se s nimi vypořádávat od samého počátku. V problémech se projevují naše vnitřní nedostatky, které jsme samozřejmě měli už dříve, avšak které teprve setkáním s novou skutečností vypluly na povrch; naše práce na jejich nápravě je proto pozadu vůči tomu, s čím se potýkáme už delší dobu.

Duši na její cestě k Bohu bychom tak mohli přirovnat k řece, která se širokou deltou vlévá do moře. Zatímco některá ramena vedou k moři přímo, jiná se v zákrutách vinou velkými oklikami nebo se dělí ve spoustu malých odboček, ztrácejících se mezi rákosím. Někudy teče voda rychleji, jinudy pomaleji, ale není to způsobeno růzností vody, nýbrž právě rozdílností jednotlivých koryt. Celek řeky však plyne do moře, a s ním různými rychlostmi i voda ve všech ramenech.

Ve svém nitru nalézáme různorodou nedokonalost, kterou máme postupně překonat. Krok za krokem jdeme cestou následování, ovšem ve vztahu ke každému z našich nedostatků má naše cesta vlastní dynamiku. Už když se v umývání nohou vzdáváme pozemských výhod, které z naší

nedokonalosti plynou, daří se nám to pro některé naše chyby rychleji, zatímco pro jiné potřebujeme více času. S každým dalším krokem se pak rozdily mezi jednotlivými oblastmi naší duše mohou zvětšovat. Tak můžeme současně zažívat bičování třeba vzhledem ke svým pracovním úkolům, zatímco ve svém partnerském vztahu již vstáváme z mrtvých. Zákonitosti cesty však platí stále, a vše, čím jsme již prošli v té oblasti, v níž jsme se zatím dostali nejdál, musíme jednou podobně prodělat i ve všech ostatních zákoutích své duše.

Úloha společenství

Naše cesta za Kristem je především cestou vnitřního prožitku, tedy cestou mystickou. Z popisu jednotlivých kroků je však zřejmé, že naše mystické prožívání má nevyhnutelně morální dosah. Každý postup na cestě totiž vždy úzce souvisí se změnou našeho jednání; nemůžeme následovat, aniž by se proměňoval způsob, jímž se ve slovech a skutcích projevujeme okolnímu světu. Měníme-li však takto své zacházení se světem, ovlivňujeme tím následně i svůj pohled na svět, své pochopení jeho podstaty a souvislostí, tedy svou metafyziku. Ta ovšem určuje náš postoj ke světu,

otvírá nás novým prožitkům a připravuje nás tak na další mystický krok na cestě následování.

Na své cestě máme věrného průvodce a vůdce. Kristus, který touto cestou šel, zanechal nám v každém jejím bodě sebe; kdekoli právě stojíme, můžeme cítit jeho přítomnost a obrátit se k němu. Můžeme jej prosit o radu či o pomoc, můžeme mu sdělovat své dojmy, můžeme se mu svěřovat se svými nesnáze — rozmanitě jsou podoby modlitby, kterou mu ve svém srdci můžeme vyslovit, a na všechny se nám také dostává odpovědi. Jsou skryty pro toho, kdo je neočekává, protože náš průvodce na cestě ctí naši svobodu. Jakmile se však otevřeme tomu, co nám chce sdělit, začneme nalézat jeho odpovědi v běhu věcí kolem nás. Promlouvají k nám pak skutečnosti, které přitahují naši pozornost takřkajíc mimo pořadí — slunce, které náhle protrhlo mraky, náhodně vyslechnuté slovo z rozmluvy dvou neznámých lidí na chodníku, vteřinová přestávka v hluku města, do níž zazní ptačí zpěv, ale právě tak i neočekávaný problém, který zcela rozhází náš denní plán.

Popsaná návaznost mezi mystickým prožitkem, morálním jednáním a metafyzickým porozuměním může posílit naši naději, že jdeme správným směrem. Nacházíme-li navíc

v běhu věcí kolem sebe smysluplné odpovědi na otázky, přání a povzdechy, které jsme vyslovili v modlitbě, mění se naše naděje v důvěru. Skutečnou jistotu však získat nemůžeme. Jsou lidé, jejichž prožitky, skutky i představy na sebe naprosto logicky a přirozeně navazují, a kteří přitom žijí zcela mimo realitu, zajati do vlastních mylných představ. Jsou také lidé, kteří dostávají z běhu věcí nejen odpovědi, nýbrž celá soukromá zjevení, ale o nichž se sotva dá tvrdit, že by následovali Krista. Co když i my, domnívající se, že jdeme po správné cestě, jsme s celou svou metafyzikou, morálkou i mystikou ve skutečnosti vyšinití, nebo co když si odpovědi na své modlitby jen namlouváme? Pochybnost, jež by nás v běžném životě nejspíš netrápila, je přirozená a nutná na vnitřní cestě, která nás zbavuje zevních jistot.

Jedinou možnost, jak si znovu a znovu ověřovat, že skutečně jdeme, kam máme jít, nám nabízí společenství. Byť jdeme po cestě každý sám, nejsme osamoceni. Je nás nespočet a všichni kráčíme stejným směrem, zažíváme tentýž svět a v něm i sebe navzájem. Jeden druhého nalézáme nejčastěji v náboženských společenstvích, protože ta jsou přímo určena za shromaždiště těch, kdo jsou na cestě, ale nezřídka také mezi přáteli,

v práci, v rodině, kdekoli potkáváme jiné lidi. Poznáváme se podle toho, že si vzájemně rozumíme, když si sdělujeme své zážitky z cesty.

Z vnitřních zkušeností, kterých jsme nabyli na cestě, vyplývá naše jednání. Zatímco o zážitcích si můžeme navzájem jen vyprávět a ve společném porozumění pocitovat sounáležitost následníků Kristových, naše činy zasahují do světa, kde se setkávají s konáním jiných. Každá naše odchylka z cesty se tak projevuje navenek a naráží najednání našich soupeřníků. Při vzájemném sdělování zážitků se nesrovnalosti snadno skryjí za pocit společenství; jakmile však přejdeme k zevnímu konání, vede každá morální nesourodost, která se mezi námi vyskytne, ke střetu našich činů. Náš pohled na svět, utvářený vždy znovu tím, jak naše jednání působí ve světě, se tak proměňuje i vlivem těchto střetů. Narážejíce na sebe, vzájemně korigujeme svou cestu — není k tomu třeba víc, než abychom si uvědomili, že naše srážky jsou jen důsledky odchylek od správného směru.

Podobným způsobem společenství ovlivňuje i náš život s modlitbou. Když se obracíme k tomu, jenž nás provází, a v běhu věcí kolem sebe čteme jeho odpovědi, nejsme přitom prosti jednostranností a omylů. Schá

zíme se proto i k modlitbě společné, k bohoslužbě. Naše myšlenky, které o samotě snadno zbloudí do vlastních vybájených světů, se ve společenství spojují s myšlenkami druhých, vzájemně se doplňují a vyrovnávají své vyšínuté dráhy. Vždy znovu se opakující slovo obřadu je nám orientačním bodem pro společné duchovní směřování, přijímání chleba a vína je nám oporou ve fyzickém světě, jehož přirozené opory na své cestě nutně ztrácíme.

Tak následujeme Krista. Kráčíme po jeho cestě, opouštějice pohodlnost života Kristu vzdáleného, bez odkladů a bez výhrad. Procházíme místy, jimiž před námi prošel On, a duše každého z nás jako různorodý proud nachází jednotu právě ve vědomí Jeho jedinečné cesty. Všimáme si, že nejdemo sami, a společenství s jinými poutníky se nám stává nedocenitelnou oporou. A při tom všem v nás postupně odumírá to, čím jsme byli, a rodí se ten, jímž se máme stát.